

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Юлія ЧОРНОУС, Андрій ЛІСЦЬКИЙ

**ВИКОРИСТАННЯ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ:
НАУКОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Монографія

Харків
«Право»
2025

УДК 343.985.7:343.76:343.148

Ч-76

Рецензенти:

Ганна Власова – завідувач кафедри публічного права Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Валерій Шенітько – професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Андрій Левицький – начальник управління криміналістичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, полковник поліції

Рекомендовано до друку

*на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 25 від 24 грудня 2024 року)*

Чорноус Ю.

Ч-76 Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу: наукові засади та практичні рекомендації : монографія / Юлія Чорноус, Андрій Лісіцький ; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. – Харків : Право, 2025. – 256 с.

ISBN 978-617-8518-97-4

Монографію присвячено формуванню наукових положень і практичних рекомендацій щодо використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. У межах дослідження визначено правові засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, сформульовано поняття, окреслено зміст і форми використання спеціальних знань за таких умов. Висвітлено особливості використання спеціальних знань для встановлення елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. Проаналізовано використання спеціальних знань під час проведення огляду місця події, інших слідчих (розшукових) дій; визначено засади та виокремлено особливості проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу.

Видання призначене для науковців і практиків, які цікавляться окресленими питаннями.

УДК 343.985.7:343.76:343.148

ISBN 978-617-8518-97-4

© Чорноус Ю. М., Лісіцький А. В., 2025

ЗМІСТ

Відомості про авторів	5
Вступ	7

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

1.1. Стан наукового дослідження питань використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу	11
1.2. Правові засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, та використання спеціальних знань у кримінальному провадженні	25
1.3. Поняття, зміст і форми використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу.....	44
Висновки до розділу 1	83

РОЗДІЛ 2

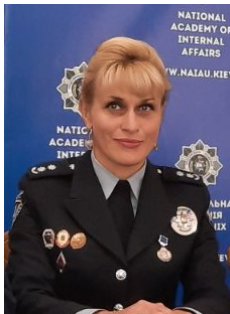
ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

2.1. Використання спеціальних знань для встановлення елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу	87
2.2. Використання спеціальних знань у процесі організації розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу	114
Висновки до розділу 2	139

РОЗДІЛ 3
ДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОЦЕСІ
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

3.1. Використання спеціальних знань під час проведення огляду місця події в процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу.....	142
3.2. Використання спеціальних знань під час проведення інших слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу	171
3.3. Проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу	184
Висновки до розділу 3	204
Висновки	207
Список використаних джерел	222
Додатки	240

Відомості про авторів

Юлія ЧОРНОУС

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ.

Автор понад 330 публікацій, серед них – монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті у фахових виданнях з юридичних наук, міжнародних журналах і виданнях іноземних держав, зокрема виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus і Web of Science.

Сформувала наукову школу з питань криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. За наукового керівництва Ю. М. Чорноус підготовлено понад 20 кандидатів юридичних наук і докторів філософії за спеціальністю «Право», один доктор юридичних наук за спеціальністю 12.00.09.

Головний редактор фахового наукового журналу «Юридична психологія», член редколегії наукового журналу «Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ».

Член Координаційного бюро з питань криміналістики, судової експертизи, юридичної психології Національної академії правових наук України.

Нагороджена Премією Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим (2014), а також Премією Президента України за роботу «Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів» (2019).

Андрій ЛІСЦЬКИЙ

Доктор філософії за спеціальністю 081 «Право» (PhD), доцент кафедри публічного права Факультету права та міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Автор понад 15 наукових публікацій.

Має практичний досвід з досліджуваної проблематики: у період з 2006 до 2016 року проходив службу в органах і підрозділах ГУ(У)МВС, МНС, ДСНС України в Житомирській області.

з 2019 року – помічник адвоката, з 2022 року – практикуючий адвокат. Сфера професійної діяльності – кримінальний процес і криміналістика.

2023 року за результатами навчання в аспірантурі Національної академії внутрішніх справ успішно захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», продовжує науково-педагогічну діяльність.

Вступ

Кримінальні правопорушення, вчинені шляхом підпалу, вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю, викликають занепокоєння громадськості, привертають посилену увагу правоохоронних органів. Пожежі є найбільш руйнівними стихійними лихами, що не лише завдають матеріальних збитків, а й призводять до людських жертв. Вони можуть виникати через різні причини, однією з яких є навмисний підпал. Ефективне розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, є запорукою досягнення завдань кримінального провадження та однією з важливих умов їх запобігання.

У нормах Кримінального кодексу (КК) України визначено близько тридцяти складів кримінальних правопорушень, де підпал є способом їх вчинення, складовою механізму протиправної діяльності, що позначається на кваліфікації кримінального правопорушення.

Аналіз статистичних даних дає підстави констатувати загрозливий рівень поширення кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. Попри значну кількість протиправних діянь, посягання на різні групи суспільних відносин, ці кримінальні правопорушення може бути об'єднано за такою ознакою, як «спосіб вчинення», що реалізується шляхом підпалу. Ця ознака визначає зміст криміналістичної характеристики, позначається на методиці розслідування та особливостях використання спеціальних знань, без використання яких неможливо виконати завдання кримінального провадження.

Такі статистичні показники засвідчують недостатню ефективність засобів і методів, які використовують правоохоронні органи під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. Водночас, згідно з результатами анкетування працівників правоохоронних органів, більшість респондентів зауважили про проблеми розслідування цих кримінальних правопорушень, які полягають у: браку актуальної інформації щодо розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, за умов воєнного стану (77,7% слідчих, 62,2% спеціалістів-криміналістів); складнощях ор-

ганізації розслідування цієї групи кримінальних правопорушень (недоліки взаємодії слідчих і спеціалістів, надмірне навантаження) (60,2%, 62,2% опитаних); складнощі в пошуку й опрацюванні наукової, навчально-методичної літератури (55,7%, 42,2% опитаних); прогалини та колізії законодавства, підзаконних нормативно-правових актів, що ускладнюють правозастосування (50,5%, 40,0% опитаних). Практики акцентували на необхідності вдосконалення залучення спеціальних знань у різних формах з метою розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу (78,6%, 64,4% опитаних). Отже, ефективність розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, безпосередньо залежить від умілої організації та безпосереднього використання спеціальних знань.

За сучасних умов життя нашої держави, відсічі збройної агресії РФ, запровадженням з 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану¹, розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, набуло особливої актуальності. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на листопад 2024 року зареєстровано біля 149000 злочинів агресії та воєнних злочинів за період повномасштабного вторгнення Росії на території України². Значну частину воєнних злочинів вчинено шляхом підпалу. За цих умов необхідні нові, удосконалені підходи до виконання поставлених завдань згідно з міжнародними та європейськими стандартами правоохоронної діяльності.

Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, сприяє пізнанню події кримінального правопорушення та дій правопорушника, має різні форми й особливості реалізації залежно від слідчих ситуацій на різних етапах розслідування. Окреслене коло питань потребує детального вивчення.

Отже, з огляду на зазначені й інші обставини, констатуємо таке. Кримінальні правопорушення, вчинені шляхом підпалу, завжди викликали особливий суспільний резонанс, привертали увагу теоретиків у наукових дослідженнях, а протидія цим кримінальним право-

¹ Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

² Офіс Генерального прокурора : офіц. вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua>.

порушенням була пріоритетом для практиків. З початком повномасштабної війни РФ, вчиненням злочинів агресії та воєнних злочинів шляхом підпалу проблематика набула гостроти. Перед правоохоронними органами України постало важливе завдання щодо виявлення, фіксації кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, вилучення криміналістично значущої інформації, проведення досудового розслідування для досягнення завдань кримінального судочинства. Саме використання спеціальних знань за різними галузями і формами реалізації має сприяти швидкому, повному й ефективному виконанню поставлених завдань і розслідуванню кримінальних правопорушень.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять фундаментальні праці, у яких висвітлено концептуальні засади використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, зокрема наукові доробки: Г. С. Бідняк, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, В. А. Колесника, В. К. Лисиченка, А. В. Мировської, О. І. Мотляха, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, В. В. Семенова, Е. Б. Сімакової-Єфремян, М. Г. Щербаковського, В. В. Юсупова.

З огляду на комплексний характер дослідження, його теоретичне підґрунтя становили фундаментальні напрацювання з проблем криміналістичної методики, а саме праці: В. П. Бахіна, Г. П. Власової, В. І. Галагана, В. А. Журавля, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, В. В. Тіщенко, О. В. Таран, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура.

Аспекти проблематики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, висвітлено в дисертаційних дослідженнях В. В. Колеснікова «Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами» (2005), М. Ю. Бузинарського «Методика розслідування умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу» (2011), В. М. Кіцелюка «Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» (2017). На проведенні окремих слідчих (розшукових) дій акцентував увагу М. Л. Цимбал у дисертаційному дослідженні «Тактика огляду місця події при розслідуванні

пожеж» (Харків, 1999). З позицій кримінального процесу проблематику аналізувала Г. М. Степанова в роботі «Особливості предмету доказування у справах про підпали з метою приховування злочинів» (Київ, 2004).

Однак використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, потребує окремого наукового дослідження. Нині нагальною є потреба в комплексному висвітленні цієї тематики в контексті сучасних суспільних і правових реалій, наявних особливостей розслідування кримінальних правопорушень, що враховуватиме різноманіття галузей знань та форм їх реалізації, використання яких як спеціальних є необхідним під час кримінального провадження. Вказані та інші обставини засвідчують актуальність досліджуваної проблематики.

Представлена наукова робота є результатом опрацювання численних наукових, навчально-методичних та емпіричних матеріалів, зібраних під час проведення дослідження.

Щиру вдячність висловлюємо рецензентам – Власовій Ганні Петрівні, Шепітьку Валерію Юрійовичу, Левицькому Андрію Олеговичу. Вдячні Національній академії внутрішніх справ, керівництву на науково-педагогічному складу Академії за можливість провести наукове дослідження, допомогу під час підготовки даної праці, а також практичним співробітникам із підрозділів Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

Розділ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

1.1. Стан наукового дослідження питань використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу

Проблематика використання спеціальних знань у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, час від часу привертає увагу вчених і практиків. Укладено масив наукових і навчально-методичних праць, які висвітлюють аспекти зазначеної проблематики, однак комплексного дослідження, присвяченого використанню спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу, досі здійснено не було.

Будь-яке наукове дослідження ґрунтується на наявних напрацюваннях, здобутках, тому акцентуємо на тих із них, які є підґрунтям нашої роботи.

Передусім слід зосередити увагу на інституті спеціальних знань, який традиційно досліджували в контексті виконання завдань розслідування кримінальних правопорушень, оскільки цей науковий вектор не втратив своєї актуальності.

Наукове видання

ЧОРНОУС Юлія Миколаївна
ЛІСЦЬКИЙ Андрій Валерійович

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВOPOPУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ
ПІДПАЛУ: НАУКОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Монографія

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 07.02.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 14,9. Обл.-вид. арк. 11. Тираж 100 пр. Зам. № 264

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017